www.achiq.info

تبریزده گیزلی گؤروشلر

(آذربایجان رئسپوبلیکاسي سیاسي پارتییالار و ایجتیماعي حرکاتلار مرکزي دؤولت آرخیوي*)

آپرئل آیي نین 3-ده م.ج.باغیروو، گئنئرال قلینسکي، ایبراهیموو، آتاکیشییئو، حسنوو و زئینالووا تعجیلي معلومات گؤندردي. او یازیردي: " پیشه‌وری‌ني و اونون واسیطه سي ایله دیگر رهبرلري معلوماتلاندیرین کي، تئهران حؤکومتي اؤزو اونلارا قارشیلیقلي گوزشتلي شرطلره دانیشیقلار باره ده موراجیعت ائده جکدیر. اونلار دانیشیقلارین آپاریلاجاغي یئر اوچون کرجي تکلیف ائدیرلر. بو اؤزو بیر داها تصدیق ائدیر کي، تئهران حؤکومتي آذربایجانلیلارلا اساسلي شکیلده حسابلاشیر. میلی حؤکومت اؤزونو غورورلا آپارمالي و باشلادیغي تدبیرلرین هئچ بیریندن گئري چکیلممه لیدیر. عئیني زاماندا، میلی حؤکومتین سیلاحلي قووه لري ایندي اولدوقلاري مؤوقعلرده مؤحکم دایانمالي و قیزیل اوردو چیخاندان سونرا تئهران حؤکومتي نین نوماینده لري - فرقي یوخدور پولیس اولسون، ژاندارم، یاخود اوردو حیصه سي - میلی حؤکومتین خوصوصي ایجازه سي اولمادان، دانیشیقلار باشا چاتانا و سازیش ایمضالانانا قدر آذربایجانا بوراخیلمامالیدیر "

تئهران حؤکومتي ایله دانیشیقلار آپاریلماسي باره ده سووئتلرین م.ج.باغیرووون دیلیندن دئییلن تکلیفلریني م.ایبراهیموو و دؤولت تهلوکه سیزلیگي نازیري نین موعاویني، گئنئرال ا.کریموو باکیدان گتیرمیشدیلر. م.ج.باغیرووون علاوه گؤستریشلري ایسه آپرئلین 3-ده حربي تئلئقراف واسیطه سي ایله وئریلمیشدي. آپرئلین 3-دن 4-نه کئچن گئجه م.ایبراهیموو، ح.حسنوو، آ.آتاکیشییئو، ا.کریموو س.ج.پیشه‌وری ایله گؤروشوب تئهران حؤکومتییله اساسن راضیلاشدیریلمیش سووئت تکلیفلرییله اونو تانیش ائتدیلر. م.ایبراهیموو یارانمیش شرایطله باغلي آذربایجان میلی حؤکومتي نین اؤزونو نئجه آپارماسي حاقدا م.ج.باغیرووون صؤحبتي نین ایستئنوقرامیني و اونون گؤستریشلریني اوخودو. ایستئنوقرامي و تکلیفلري دینله دیکدن سونرا س.ج.پیشه‌وری گئنیش بیر آچیقلاما وئردي. او دئدي: " بو سندي دینله دیکده، 1920-جي ایلین گیلان حادیثه لري منیم گؤزومون قاباغینا گلدي. اوندا دا اینقیلابچي دوستلاریمیز بیزي آلداتدیلار و همین دؤورده کي ایرتیجاع تدریجن هامیني رئپرئسسییا ائتدي، محو ائتدي، جانلاریني قورتارانلار دیگر اؤلکه لره گئتدیلر. ایندي ده بئله آلینیر. قوام باشدا اولماقلا حاضیرکي حؤکومت سیزي آلدادیر. او، تئهراندا سیزین سفیرلیگي اؤز آداملاري ایله احاطه ائتمیشدیر و اونا گؤره فورمال اولاراق بیر سیرا گوزشتلره گئدیر کي، قیزیل اوردو چیخدیقدان سونرا سیزین تاثیرینیزي و سیزین سییاستینیزي ایران خالقي نین، ایلک نؤوبه ده ایسه آذربایجان خالقي نین فیکریندن سیلسین. هر شئیدن اول سیز گئدن کیمي او، همین دقیقه واختیله سووئت اینتیفاقیندان گلمیش آداملارلا (موهاجیرلرله) حاق-حساب چکه جکدیر. اونلار ایسه اون مینلرله دیر. سونرا ایسه بوتون دموکراتیک ائلئمئنتلري و اونلارین رهبرلریني محو ائده جکدیر. بو ایشده ایرتیجاع فعال ایشتیراک ائده جکدیر، هانسي کي، مالیکلرین و خانلارین بیر حیصه سي نین املاکي موصادیره اولونموش، اونلار فدایی دسته لري طرفیندن تعقیب ائدیلمیش و بعضیلري اؤلدورولموشدور. بونلارین قوهوملاري دموکراتلار و اونلارین عایله لري اوزرینده ائله مؤعجیزه لي جزالار تؤرده جکلر کي، تاریخ بو قیرغیني اونوتمایاجاق. بیز اؤزوموز گؤردوک کي، 1941-1942-جي ایلده هله قیزیل اوردو بورادا اولارکن بو ایرتیجاعچیلار دموکراتلارین اوشاقلاریني

نئجه اؤلدوروردلر، قیزلارینی زورلاییرلار، گونون گونورتا چاغی بو آداملارین بورنونو، قولاغینی، دوداقلارینی نئجه کسیرلر.
ایندي تصوور ائدین کي، قیزیل اوردو گئدیر، اونون آردینجا سیز گئدیرسینیز و بیزي بو وضعیتده قویورسونوز. اگر بیز قوام
حؤکومتینه گوزشته گئدیریکسه، دئمه لي، اؤز مقصدلریمیزدن، اؤز عقیده‌میزدن و نهایت، ایراندا گؤردویوموز بؤیوک ایشلردن
ایمتیناع ائدیریک. بو منیم اوچون چوخ آغیردیر. من ایسته‌سم ده بونو ائده بیلمرم. من خالقین منافعی اوچون دؤیوش مئیدانیندا
اؤلمگه حاضیرام، لاکین خالقي ساتا بیلمرم، بو منیم طرفیمدن ویجدانسیزلیق اولار. سیزین کؤمگینیزله بیز دموکراتلار و رهبرلر
ایلک گوندن اؤز چیخیشلاریمیزلا ایران کونستیتوسیاسیني پوزماغا گئتدیک و اونو پوزدوغوموزو بوتون دونیایا بیان ائتدیک.
ایندي بوتون بونلاردان سونرا قوام حؤکومتي بیزي باغیشلاییرمي؟ حتا او، حؤکومت باشیندان گئتسه، دیگري گلسه ده بیزي
باغیشلاماز. اوخونان ایستئنوقرامدان آیدین اولور کي، گویا، آذربایجان خالقي اؤز دموکراتیک حرکاتي ایله چوخ شئیه نایل اولوب.
او، مکتبلرده اوشاقلارین آنا دیلینده اوخوماسیني و عومومیلیکده اؤز ایسته دیکلري نین 50 فایزیني حیاتا کئچیریب. من اؤز قلبیمي
سیزه آچمالییام: بیر واختدان سونرا آذربایجان خالقي نین تاریخده یالنیز قورو آدي قالاجاق، او اؤزونو شرقده ائله نوفوزدان سالیر
کي، گله جک آذربایجانلیلار بیر ده دموکراتیک حرکاتین یاییلماسي باره ده بئله فیکیرلشمیه جکلر. من هله بیزیم ایشلرین
اورتاسیندا - دموکراتیک حرکات گئنیشلننده و میلی حؤکومت یاراناندا بیر سیرا مقاملاردا سیزین حرکتلرینیزدن شوبهله نیردیم
کي، گؤره سن، سیز حیاتا کئچیرمگه باشلادیغیمیز ایشلرده بیزه آخیرا قدر کؤمک ائده جکسینیزمي؟ ایندي آرتیق تاماميله سیزه
اینانمیرام. تکرار ائدیرم، من آرتیق سیزه اینانمیرام. فیکیر وئرین، من سیزین راضیلیغینیزلا ایران آذربایجانیندا تورپاق
ایصلاحاتي کئچیرمگه باشلامیشام. چوخلارینا تورپاق وئریلیب، حتا دونن ماراغادا اولاندا یولداشلارا یئني گؤستریش وئردیم کي،
تورپاق پایلانماسیني تئزلیکله باشا چاتدیرسینلار. بو گون کندلي دسته‌سي تورپاق مساله‌سي ایله باغلي تبریزه گلیب. بوتون
بونلاردان سونرا من هانسي ویجدانلا و نئجه اونلارا دئییم کي، آلدیغینیز تورپاقلاري گئري قایتارین. بو، اویونجاق دئمکدیر، بو،
دموکرات پارتییاسیني و میلی حؤکومتي کندلیلرین، تاجیرلرین، حتا ایرتیجاعچیلارین اؤزلري نین بئله گؤزونده تاماميله حؤرمتدن
سالماق دئمکدیر. اونلاردا بئله بیر فیکیر یارانیر کي، بونلار حؤکومت دئییللر، بونلار رهبر دئییللر، هانسي‌سا بیر آوانتوریستلر
دسته‌سیدیرلر کي، بو گون قرار قبول ائدیر، ساباح ایسه اونو لغو ائدیرلر".

سونرا س.ج.پیشه‌وری سوویئت ایشتیراکچیلارینا موراجیعت ائده رک دئدي: " مني دوزگون باشا دوشون، من اؤز جانیمي
خیلاص ائتمک ایسته‌میرم، من آذربایجان خالقي نین منافعیني مودافیعه ائدیرم. سوویئت حؤکومتي و سیز ایران شاه حؤکومتي نین
رهبرلریني یاخشي تانیمیرسینیز. اونلار بو گون سوویئت حؤکومتینه چوخ جوزیي گوزشتلر ائدیرلر، سیزي امین ائدیرم کي، ساباح
بوندان ایمتیناع ائدیب بوتون آذربایجان خالقیني، هر شئیدن اول دموکراتیک حرکاتدا فعال ایشتیراک ائدنلري تعقیب ائتمگه
باشلایاجاقلار. بو آداملار اؤز عایله لري، اوشاقلاري، آروادلاري ایله بیرلیکده سوویئت آذربایجاني سرحدلرینه قاچاجاقلار کي،
اؤزلریني خیلاص ائتسینلر. من بیلیرم کي، سیزین سرحدچیلر مینلرله آدامین قاباغیني آلاجاق، حبس ائده جک، یا دا تکلیف ائده
جکلر کي، گئري قاییتسینلار. گرک سوویئت حاکیمیتي بوتون دونیانین گؤزو قارشیسیندا بونا یول وئرمه سین. بئله کي، ضرر
چکنلر یئنه کئچمیش آذربایجانلیلار اولاجاق. اونلار ایکي اود آراسیندا قالاجاقلار. بشر تاریخینده گؤرونمه میش حادیثه لر باش
وئره جک. من سیزدن، بورادا اوتورانلارین هر بیریندن دونیا سیاستیني، سوویئت حؤکومتي نین سیاستي نین خوصوصیتلریني
داها دریندن باشا دوشورم. بیلیرم کي، محض ایندیکي واختدا او، میلی حؤکومته - ایران حؤکومتي ایله آغیر موباریزه ده
آذربایجانلیلارا آچیق کؤمک ائده بیلمز. شخصن من بونا هئچ ایدیعا دا ائتمیرم و بونو آنلاییرام. لاکین قیزیل اوردو چیخاندان سونرا

اونسوز دا شاه حؤکومتي گونلرله، آيلارلا دئييل، ايللرله و بوتون مکرلي يوللارلا بيزي تعقيب ائده جکدير. اونسوز دا بيز اؤلمه لي‌ييک، لاکين ايجازه وئرين، شرفله اؤلک. قوي بوتون دونيايا معلوم اولسون کي، آذربايجان خالقي، او جومله دن اونون دموکرات پارتيياسي و ميلی حؤکومتي قورخاقليقدان دئييل، ايران شاه حؤکومتينه قارشي اؤز آزادليغي اوغروندا آغير موباريزه نين دؤيوش مئيدانيندا هلاک اولدو. بونا گؤره بيزه لازيمدير کي، قيزيل اوردو چيخاندان سونرا سيز کنارا چکيله سينيز، ايرانين داخيلي ايشينه موداخيله ائتميه سينيز کي، بيز هله آزاد ائتمه ديگيميز شهر و کندلرين اهاليسيني آياغا قالديرماقلا، فدايلرين و بيزيم سيلاحلي قوووه لرين کؤمگي ايله مورتجع شاه حؤکومتي هوجوملارينا قارشي آذربايجان اراضيلري نين کئشيگينده داياناق.
سونونجو آداما قدر موباريزه ني داوام ائتديره جه‌ييک، قهرمان آذربايجانليلار بونا هاضيردير. ياخود ايجازه وئرين، بيز بوتون قوووه لريميزي سفربر ائدک، ايرانين بوتون دموکراتيک قوووه لري ايله علاقه يه گيرک، تئهرانا گئديب شاه حؤکومتيني دئويرک و بوتون ايراندا دموکراتيک حؤکومت قوراق. اوندا بيز آذربايجانليلارين يئني حيات قوروجولوغو اوچون بؤيوک پئرسپئکتيولر آچيلير. ديگر طرفدن اگر بيز منيم سيزين هامينيزدان ياخشي تانيديغيم ايکي اوزلو قوام السلطنه نين تکليفلري ايله راضيلاشساق، الوئريشلي مقام دوشن کيمي او، آذربايجاندا بوتون دموکراتيک حرکاتي محو ائده جکدير. نتيجه ده يالنيز آذربايجان خالقي دئييل، سوۇئت ايتيفاقي دا اودوزاجاقدير. او اؤز تاثيريني نينکي ايراندا، حتا بوتون ياخين شرق اؤلکه لرينده ايتيره جکدير. ايستئنوقرامدا سسلنن گوزشتلري قواما وئرمک مگر سوۇئت ايتيفاقي اوچون موناسيبدير؟ منيم فيکريمجه، بو گوزشتلرله س.س.ر.ي. اؤزونه بؤيوک ضربه وورور. من بير داها بيلديريرم، بو صرفه لي دئييل، بو سيزين اوچون ده، بيزيم اوچون ده زييانليدير. من اؤزومون عقيده‌مدن دؤنه بيلمرم و گئديب مجليس قارشيسيندا آسانليقلا شاه حؤکومتينه گوزشته گئتمک باره ده تبليغات آپارا بيلمرم. من هميشه بونون علئيهينه چيخيش ائتميشم، تبليغات آپارميشام، ميلی حؤکومتين عوضولريني موباريزه يه چاغيرميشام. اگر من بونو ائتسم، همين دقيقه اونلارين آراسيندا ناراحاتليق و پارچالانما باشلاياجاق و اونلار ائولرينه داغيليشاجاقلار. بعضيلري هله، اولا بيلسين کي، دوشمن جبهه سينه کئچيب اوراداn اؤز وطنينه، دموکرات پارتيياسينا و ميلی حؤکومتينه صداقتلي اولان آداملارين نوفوزدان سالينماسينا، تام دارماداغين ائديلمه سينه باشلاياجاقدير " .

بوتون بو سؤزلري دئديکدن سونرا پيشه‌وری بير آز ساکيتلشدي. گئنئرال آ.آتاکيشييئو دايم اونو يومشالتماغا چاليشيردي. پيشه‌وری ساکيتلشديکدن سونرا صؤحبتي ديگر سمته يؤنلتمگه چاليشان آ.آتاکيشيييئو سوروشدو: " اگر قوام السلطنه اؤزو سنه دانيشيقلار اوچون موراجيعت ائتسه، به‌يم سن بوندان ايمتيناع ائده جکسن، ايمتيناع ائتمگين بير معناسي وارمي؟ " پيشه‌وری بيلديردي کي، دانيشيقلاردان ايمتيناع ائتميه جک، لاکين قبول ائديلميش قانونلارا اويغون اولاراق، گرک مجليسدن وکالت آلسين. او دئدي: " من گرک بو مساله‌نی مجليسين قارشيسيندا قالديرام، اونلارين وکالت وئرمه سيني خاهيش ائدم، گرک کوميسسييا سئچيلسين و دانيشيقلارا گؤندريلسين. دانيشيقلار اوچون يئر يا تبريز، يا دا ميیانه سئچيلسين. بونو اونا گؤره ائتمک لازيمدير کي، آذربايجان خالقي بيلسين: قوام دانيشيقلاري آذربايجان اراضيسينده، آذربايجان شهرينده آپارير، ايکينجيسي، بو شرايط قوام السلطنه يه تاثير گؤستره بيلر کي، بير سيرا گوزشتلره گئتسين. دانيشيقلاردا من، مجليسين صدري شبوستري، داخيلي ايشلر نازيري دوکتور جاويد، دموکرات پارتيياسي نين رهبري پادئقان، کناردان مصلحتچي کيمي حؤکمن سيزين نوماينديز ايشتيراک ائتمه ليدير. اگر بيزيم دانيشيقلار موثبت نتيجه وئرمه سه و تئهران حؤکومتي آذربايجان اراضيسيني سيلاح گوجونه گئري قايتارماغا جهد ائتسه، بو شرايطده سيزين طرفينيزدن گؤستريش گلسه کي، ضيديتلري دينج يوللا، ايران حؤکومتينه گوزشته گئتمک يولو ايله حل ائتمک لازيمدير، منه و دموکرات پارتيياسي نين ديگر رهبرلرينه سيزين بئله گؤستريشلرينيزي حياتا کئچيرمک چتين

اولاجاق. اولا بیلسین کي، بو حالدا بیز میلی حؤکومتین و دموکرات پارتییاسي نین ایچیندن یئني نوماینده لر سئچک و قوام السلطنه ایله دانیشیقلار آپاریلماسي وظیفه سیني اونلارین اوزرینه قویاق. بو حالدا بیزه، آرتیق تانینمیش رهبرلره گرک ایجازه وئریلسین کي، سووئت ایتتیفاقینا اولماسا دا، دیگر بیر یئره، هئچ اولماسا بولقاریستانا گئدک. عئیني زاماندا، دموکراتیک حرکاتدا فعال ایشتیراک ائتمیش ایکي مینه یاخین عایله یه سووئت ایتتیفاقینا گئتمگه، هاراداسا ایشه دوزلمگه، یاخود آذربایجاندا حادیثه لرین گله جک اینکیشافینا اویغون ایشلري گئنیشلندیرمک اوچون گؤزله مگه ایجازه وئریلمه لیدیر " . سونرا پیشه‌وری کدرلي تبسوملە اوزونو اوتورانلارا توتوب دئدي: " من بیلیرم و دریندن اینانیرام کي، سیز بورادا اوتورانلار و شخصن یولداش باغیروو داخیلن آذربایجان میلی حؤکومتي نین گوجله، قوووه ایله مودافیعه ائدیلمه سي نین طرفدارلاریسینیز، هئچ بیر حالدا راضي اولا بیلمزسینیز کي، اونون نوفوزو و موستقیللیگي محو اولسون. اونا گؤره کي، بیز بو حؤکومتي سیزینله بیرگه یاراتمیشیق. لاکین دونیادا ایندیکي وضعیت، بونونلا باغلي سووئت ایتیفاقي نین سییاستي سیزه حؤکم ائدیر کي، قوام السلطنه نین یئني قورولموش حؤکومتینه گوزشته گئده سینیز. آخي ساباح سیز گئدیرسینیز، من بورادا قالیرام، آخي من خالقا وعد وئرمیشم، من اونو آیاغا قالدیرمیشام، خالق مني تانیییر، نئجه من قوام السلطنه نین و اونون ایرتیجاعسي نین قارشیسیندا سوسا بیلرم، اون مینلرله آذربایجانلیني قوربان وئره بیلرم. منه چتیندیر، منه چوخ چتیندیر. بیر داها تکرار ائدیرم، من بونو ائده بیلمرم. قوي کیم هارا ایسته ییر گئتسین، من بورادا قالاجاغام و سیلاحلا آذربایجانین طالعیني، منافعیني مودافیعه ائده جگم و دؤیوش مئیدانیندا اؤله جگم " . دانیشیقلارین گئدیشینده آذربایجان س.س.ر. تهلوکه سیزلیک نازیري نین موعاویني گئنئرال آ.آتاکیشییئو سوروشدو: " من دقیق بیلمک ایسته ییرم، اگر دانیشیقلار ایشي دینج یوللا حل ائتمک مجراسینا یؤنلسه، هانسي گوزشتلره گئده بیلرسینیز، سیزین گوزشتلرین حودودلاري هاراجاندیر؟ " بو سوالا جاواب اولاراق س.ج.پیشه‌وری شیفاهي اولاراق بند-ببند بیلدیردي:

آ)-آذربایجانین موختاریتي انجومنلر فورماسیندا تانینسین؛ آذربایجانین اؤز اوردوسو، اؤز کوماندان هئیاتي اولسون، لاکین بوتون ایران اوردوسو کیمي باش قرارگاها تابع ائدیلسین؛

ب)-ضرورت اولدوقدا آذربایجان اوردوسو ایراني خاریجي دوشمنلردن مودافیعه ائتسین، لاکین یئرلي طایفالارا قارشي ایستیفاده ائدیلمه سین؛

ج)-داخیلي قایدالاري تئهراندان ژاندارم و دیگر سیلاحلي قوووه لر گؤندرمه دن تامین ائتمک حوقوقو آذربایجاندا قالسین؛

د)-آذربایجاندا کارگوزارلیق ایشلري آذربایجان، تئهرانلا یازیشمالار ایسه فارس دیلینده اولمالیدیر؛

ه) مکتبده تدریس 3-جو سینفه قدر آنجاق آذربایجان دیلینده کئچیریلمه لیدیر. 3-جو سینیفدن سونرا علاوه اولاراق فارس دیلي ده تدریس ائدیله بیلر؛

و)-دؤولت تورپاقلاري کندلیلرده قالمالیدیر، کندلیلر آراسیندا پایلانمیش مولکدار تورپاقلاري نین حاقي دؤولت حسابینا اؤدنیلمه لیدیر و تدریجن کندلیلر بو پولو دؤولته قایتارمالیدیر؛

ز)-میلی حؤکومتین ایندییه قدر حیاتا کئچیردیگي تدبیرلرین قانونیلیگي تئهران طرفیندن تانینمالي، ایران قانونلارینا گؤره دموکراتلارا موناسیبتده، مثلن، دؤولت وسایطي نین خرجلنمه سي، املاکین موصادیره ائدیلمه سي، آیري-آیري شخصلرین موحاکیمه سینه، آذربایجاندان چیخاریلما، اعدام و دیگرلرینه گؤره جینایت تحقیقاتي قالدیریلمالیدیر؛

ک) آذربایجان اهالیسي نین ساییبنا اویغون اولاراق ایران مجلیسینه آذربایجاندان سئچیلن دئپوتاتلارین سایي آرتیریلمالیدیر؛

ل)-آذربایجاندان دموکراتیک حرکاتین دوشمني کیمي چیخاریلمیش شخصلرین گئري قاییتماسینا ایجازه وئریلمه لیدیر .

سووئت آذربایجاني نین نوماینده لري پیشه‌وریدن خاهیش ائتدیلر کي، بوتون دئدیکلریني کاغیزا کؤچوروب اونلارا وئرسین. لاکین او، قطعي شکیلده بوندان ایمتیناع ائدیب بیلدیردي کي، ایندي او، ائله وضعیتده دیر، بوتون بونلاري یازماق اوچون الي قلم توتمور و خاهیش ائتدي کي، اونلار اؤزلري بونو ترتیب ائدیب باکییا گؤندرسینلر. پیشه‌وری خاهیش ائتدي کي، صؤحبت زاماني اونون عصبیلیک حاللاریني م.ج.باغیرووا خبر وئرمه سینلر. صؤحبتین سونوندا او، میرزه ابیراهیمووا اوزونو توتوب زارافاتیانا دئدي: " سیزین گئتمگینیز عرفه سینده من سنه بیر-ایکي سؤز دئیه جگم، سیزینله دالاشاجاغام " . م.ابیراهیموو جاواب وئردي:

" بیز پیس هئچ نه ائتمه میشیک کي، دالاشاق دا " . قرارا آلیندي کي، آپرئلین 5-ده شبوستري و پادئقانین ایشتیراکي ایله یئنیدن گؤروشسونلر. آ.آتاکیشییئو ائله همین گون صؤحبتین تام متنیني و اورادا باش وئرمیش حادیثه لر باره ده تبریزدن تئلئقراف واسیطه سي ایله م.ج.باغیرووا تعجیلي معلومات گؤندردي. معلوماتدا گؤستریلیردي: " صؤحبتین گئدیشینده پیشه‌وری عصبیلشیر، دموکراتلارین موستقیللیگي، قوامین ساتقین رولو حاقیندا تئز-تئز دانیشیر، میلی حؤکومتین فعاللارینین و دیگرلرینین سووئت ایتیفاقینا آپاریلماسي باره ده مساله قالدیریردي " . آپرئلین 5-ده م.ج.باغیروو تبریزده کئچیریلمیش گؤروش و پیشه‌وری نین تکلیفلریني اي.ایستالین و و.مولوتووا چاتدیردي. او یازیردي: " پیشه‌وری بیر داها بیلدیریب کي، قوامین بوتون نیتلري دموکراتیک حرکاتین، آذربایجان خالقي نین ایندییه قدر الده ائتدیگي بوتون نایلیتلرین لغو ائدیلمه سینه یؤنلیب. سون اولاراق او دئییب کي، بیزیم بوتون گؤستریشلریمیزي یئرینه یئتیره جک، سابوتاژ یولو ایله ایشي پوزمایاجاق، لاکین او گیزلتمیر کي، ایندیکي آندا یالنیز گؤستریشلرین ایجراچیسي اولاجاق، داخیلن ایسه او، بوتون بونلارلا راضیلاشمادیغیني بیلدیریب " .

آپرئلین 4-ده آخشام معلوم اولدو کي، س.ج.پیشه‌وری باکي اوچلوگوندن هئچ کسله راضیلاشمادان ایران مجلیسي نین توده فراکسییاسي نین عضوو و توده پارتییاسي نین رهبرلریندن اولان عبدولصمد کامبخشي تبریزه چاغیریب. بو فاکتلا باغلي م.ج.باغیروو موسکوایا گؤندردیگي مکتوبدا معلومات وئریردي. حتا خاطیرلادیردي کي، واختیله آدب یارادیلاندا کامبخش باکییا دعوت ائدیلن آداملاردان ایدي. لاکین او، دموکرات پارتییاسي نین یارانماسینا و آذربایجان میلی حرکاتینا منفي موناسیبت بسله دیگیندن گونئیده کي پروسئسلره یاخین بوراخیلمامیشدي. کامبخشین آناسي قاجار نسلیندن، آتاسي ایسه فارس ایدي. موسکوادا حربي و عمومي سیاسي تحصیل آلمیشدي. باغیروو ایستالینه یازیردي: " بیزیم خبریمیز اولمادان پیشه‌وری طرفیندن اونون چاغیریلماسي قطعیین آیدین دئییل " . یارانمیش وضعیتده تبریزده کي باکي اوچلوگونه گؤستریش وئریلدي کي، پیشه‌وری نین پیس احوال-روحییه سي، عصبیلیگي ایله باغلي اؤز تکلیفلریني یازماق حاقیندا اونا تزییق گؤستریلمه سین. تؤوصییه ائدیلیردي

كي، تئهران حؤكومتي ايله قارشيداكي گؤروشده ماكسيموم گوزشته گئتمگين ضروريليگي پيشه‌وری و ديگر رهبرلره ايضاح ائديلمه لي و اونلار تدريجن بونا حاضيرلانماليدير. پيشه‌وری نين هميشه پيس موناسيبت بسله ديگي كامبخشي قفلتن تبريزه دعوت ائتمه سي نين اطرافلي آراشديريلماسي اوچون تاپشيريق وئريلميشدي كي، بو مساله هم آپريليقدا پيشه‌وری، هم ده كامبخش ايله آيديـنلاشديريلسين. كامبخشين تبريزه گليشي و ميلی حؤكومتين ليدئرلري ايله دانيشيقلاري سووئت خوصوصي خيدمت اورقانلاري نين نزارتينه گؤتورولدو. م.ج.باغيروو تبريزده كي آداملارينا يازيردي: " چوخ مهربانجاسينا، دوستجاسينا، ساكيت فورمادا پيشه‌وريني و اونون يولداشلاريني، آپريليقدا ايسه كامبخشي اينانديرين كي، اونلارين طرفيندن بيزيمله راضيلاشديريلمادان آتيلان هر هانسي آدديم چوخ منفي و آرزو اولونماز نتيجه لر وئره بيلر. يارانميش بئينلخالق وضعيت نظره آلينمادان اونلارين هر هانسي فورمادا چيخيشي آوانتورايا برابردير و قاباقجادان ايفلاسا محكومدور " . عئيني زاماندا، م.ج.باغيروو م.ايبراهيمووا تعجيلي معلومات گؤندردي كي، او، آپرئلين 6-دا، ان گئچي ايسه 7-ده سووئت جولفاسيندا س.ج.پيشه‌وری ايله گؤروشمک ايسته يير.

آپرئلين 4-ده س.ج.پيشه‌وری تانينميش توده چي ع.كامبخشله گؤروشدو. كامبخش اونا تئهرانداكي وضعيت، توده پارتيياسي مركزي كوميته سي نين قوام حؤكومتينه موناسيبتي، سووئت قوشونلاري چيخديقدان سونرا ايرتيجاعنين گوجلنه جگي شرايطده توده پارتيياسي نين وظيفه لري حاقدا گئنيش معلومات وئردي. كامبخش بيلديردي كي، توده پارتيياسي مک-نين بوتون تركيبي قواما قارشي موخاليفدير، اونو دموكراتيپانين قددار و حيله گر دوشمني حساب ائدير. لاكين توده رهبرليگي سووئت ايتيفاقي نين بئينلخالق سيياستينده يارانميش چتينليكله باغلي قوام حؤكومتينه ظاهيرن حؤرمتله ياناشديغيني نومايش ائتديرير. بونا باخماياراق مک بئله حساب ائدير كي، سووئت قوشونلاري چيخديقدان سونرا قوام تدريجن بوتون ايراندا، ايلک نؤوبه ده ايسه شيمالدا دموكراتيک حركاتين بوغولماسي سيياستيني يئريده جک. توده پارتيياسي مک-سي بئله حساب ائديردي كي، قوام ايلک نؤوبه ده اؤز آرخاسيني - تئهراني توده چيلردان تميزليه جک، سونرا ايسه آذربايجانا هوجوم ائده جكدير. توده پارتيياسي مک-سي نين فيكرينجه، آذربايجاندا و ايرانين ديگر يئرلرينده دموكراتيک حركاتين دارماداغين اولونماسي نين قارشيسيني آلماق اوچون بيرگه چيخيشلار پلاني حاضيرلانماليدير. بو پلانا گؤره، سووئت اوردوسو چيخديقدان سونرا آذربايجان ضربه ني گؤزله مه دن، اؤزو فعال حركته كئچمه لي، آذربايجانلا عئيني واختدا توده پارتيياسي مک-سي تئهراندا، قزوينده و ديگر شيمال ويلايتلرده عوصيانلار تشكيل ائتمه ليدير. ع.كامبخش بئله حساب ائديردي كي، بونون اوچون ايمكانلار واردير و توده پارتيياسي مک-سي باشدا اولماقلا تئهرانين موترقي قوووه لري آذربايجانين ميلی منافعينه حؤرمتله ياناشماغا هميشه حاضيردير. عئيني زاماندا، او قئيد ائديردي كي، تئهران حؤكومتي آذربايجان دموكراتلاري ايله ايران تودەچيلري نين بيرلشميش قوووه لرينين قارشيسيندا دورماق گوجونده دئييلدير. اگر دموكراتلار و توده چيلر فعال حركتدن ايمتيناع ائتسه‌ايديلر، بو، قوام حؤكومتي نين مؤحكملنمه سينه، تشببوثو اله آلماسينا گتيريب چيخارا بيلردي. پيشه‌وری كامبخشين بير چوخ فيكيرلري ايله راضيلاشدي و قئيد ائتدي كي، تئهران آذربايجانين ميلی منافعينه قصد ائتسه، آذربايجان اؤزونو مودافيعه ائتمک مجبوريتينده قالاجاقدير.

آپرئل آيي نين 5-ده گوندوز ساعات 4-ده تبريزده بير طرفدن ميلی حؤكومتين ليدئرلري س.ج.پيشه‌وری، م.ع.شبوستري، س.پادئقان، س.جاويد، ديگر طرفدن سووئت آذربايجاني نوماينده لري، م.ايبراهيموو، ح.حسنوو، آ.آتاكيشييئو و ا.كريموو اولماقلا گئنيش ايجلاس كئچيريلدي. هله موزاكيره لره كئچمزدن اول دوكتور جاويد دئدي كي، او، آخشام راديودان س.س.ر.ي سفيري ايله

قوام السلطنه نين دانيشيقلاري حاقيندا معلومات ائشيديب. گويا، بو دانيشيقلاردا آذربايجان مساله‌سي نين ايران كونستيتوسيياسي چرچيوه سينده حل اولوناجاغي باره ده صؤحبت گئديب. بوتون اوتورانلار بو معلوماتي ديقتله دينله ديلر و وئريلن معلوماتا موناسيبتده هره اؤز فيكريني سؤيله دي. م.ايبراهيموو موزاكيره ايشتيراكچيلارينا موراجيعتله دئدي: " ايندي دونيادا يارانميش سيياسي شرايط، خوصوصيله ايرانداكي وضعيت چوخ موركبدير. اونا گؤره سيزين حؤكومتينيزي مؤحكملنديرمكله ياناشي، گله جک باره ده دوشونمه لي‌ييک. سيز قارشيداكي حاديثه لري قاباقجادان گؤرمه لي‌سينيز و بونا حاضيرلاشمالي‌سينيز، موعين مقاملاردا حتا سياستينيزي دييشمه لي‌سينيز. مساله بونداديركي، قوام السلطنه، اولا بيلسين كي، قيزيل اوردو چيخديقدان سونرا آذربايجان پروبلئمي ايله باغلي دانيشيقلارا باشلاماغي سيزه تكليف ائتسين. قيرغينين قارشيسيني آلماق و بيزيم عوموميايشيميز نامينه سيز گرک لازيمي مقامدا قواما بير سيرا گوزشتلره گئده سينيز. بو مساله بيلاواسيطه سوويئت حؤكومتي نين سياستيندن، تئهران حؤكومتي ايله سسري آراسيندا حاضيردا آپاريلان دانيشيقلاردان ايره لي گلير. بيزيم رهبرليميز تاپشيريق وئريبلر كي، بو مساله ايله باغلي سيزين فيكيرلرينيزي اؤيرنک و تدريجن بو ايشه حاضيرلاشاق " . هله م.ايبراهيموو فيكريني تاماملاماميش مجليسين صدري شبوستري اونون سؤزونو كسه رک دئدي: "جنابلار، ايراندا جريان ائدن حاديثه لر بيزه ده معلومدور، تئهرانداكي مؤوجود حؤكومتي و اونون رهبرليني ده ياخشي تانيييريق. بيزيم قان قارداشلاريميز كيمي سيزي خبردار ائديريک كي، قوام السلطنه نين سوويئت ايتيفاقينا نئفت كونسئسيياسي وئرمک وعدلري يالاندير، دليل اولاراق دئيه بيلرم كي، بو مساله‌ني مجليسده تصديقيني يئددي آي سونرايا ساخلاييير. معلوم اولدوغو كيمي، بو يئددي آيدا يئني حاديثه لر باش وئره بيلر و يئني حؤكومت قورولا بيلر كي، سوويئتلره نئفت وئرمكدن ايمتيناع ائتسين. اونا گؤره قوامين وعدلرينه اينانماييين و بيز ده اونا گوزشته گئتميه‌جه‌ييک، خاهيش ائديريک، آذربايجان خالقي نين منافعى نين مودافيعه سي ايشينده بيزي آخيرا قدر مودافيعه ائدين. بيز يالنيز سيزه آرخالانيريق. اليميزده اولان سيلاحي هئچ واخت و هئچ بير حالدا يئره قويماياجاغيق. عئيني زاماندا، آخيرا قدر چاليشاجاغيق كي، آذربايجان خالقي نين قاني آخماسين، لاكين بيزيم اوستوموزه يئريسه لر، سون داملا قانيميزا قدر ووروشاجاغيق " .

شبوستريدن سونرا چيخيش ائدن س.پادئقان اونو مودافيه ائتدي. سونرا داخيلي ايشلر نازيري دوكتور جاويد سؤز آلدي. او قئيد ائتدي كي، اگر صؤحبت قان تؤكمه دن دينج دانيشيقلار يولو ايله مساله‌ني حل ائتمكدن گئديرسه، سيزي اينانديريرام كي، سون نتيجه ده بيزيم فيكيرلشديگيميزدن اون دفعه آرتيق قان تؤكوله جک. بو گون قوام بوتون مساله لري بيزيمله دينج يوللا حل ائتمگه حاضيرديرِ، سباح قيزيل اوردو چيخديقدان سونرا او بوتون واسيطه لرله چاليشاجاق كي، بيزيم ميلى حركاتيميزي محو ائتسين. من ان بؤحرانلي واختدا قهرمان فدايلره قوشولوب پارتيزانليق ائتمگه حاضيرام، لاكين هئچ واخت مورتجع حؤكومته تابع اولماياجاغام. سيز ياخشي بيليرسينيز كي، اينگيلتره قوام حؤكومتينه كؤمک ائتمه سه ، بيز يئتريجه گوجه ماليک‌ايک كي، تئهرانا هوجوم ائديب اونو دئويرک و دموكراتيک رئژيم قوراق. بئله ليكله، آذربايجان خالقي بوتون تهلوكه لردن بيردفعه ليک خيلاص اولسون. بيز بونو باشا چاتديرا بيلريک.

س.ج.پيشه‌وری آرتيق بوتون چيخيشلاري، خوصوصيله آذربايجان س.س.ر. تهلوكه سيزليک نازيري نين موعاويني، گئنئرال آ.آتاكيشييئوين مصلحتلريني ساكيت و سويوققانليقلا دينله ييردي. او، باش نازيري و ديگر حؤكومت باشچيلاريني ايناندير ماغا چاليشيردي كي، ايندیكي وضعيت ميلى حؤكومتدن ايران حؤكومتينه موناسيبتده اؤز سيياستينده بعضي دييشيكليكلر ائتمگي طلب ائدير. بونا تدريجن حاضير اولماق لازيمدير، قالان رهبرلري ده بونا حاضيرلاماق لازيمدير كي، قفلتن گؤزله نيلمز حاديثه لرله اوزلشمه سينلر. بو يئرده پيشه‌وری اونون سؤزونو كسه رک دئدي: " من شخصن قوام السلطنه حؤكومتي ايله

دانيشيقلاردان ايمتيناع ائتميرم، لاكين سيزه بيلديرمه ليَيم كي، ايندي تئهران حؤكومتي، آيري-آيري مولكدارلار و خانلار آذربايجان ميلي حؤكومتينه هوجوم ائتمک اوچون جيدي حاضيرلاشيرلار. اونا گؤره ده بيز هئچ واخت اؤز سيلاحلي قوووه لريميزي بوراخماماليييق، ياخود اونو ايران حؤكومتي نين الينه وئرمه‌مه ليييک كي، سونرا اونلارين باشينا اويون آچسينلار. بيزه حؤكمن اؤز سيلاحلي قوووه لريميزي ساخلاماق و اونو قوروماق لازيمدير. مورتجع دايره لرله موباريزه يه اونو داها ياخشي حاضيرلاماق لازيمدير. اگر بيز قواملا دانيشيقلارا ايندي باشلاساق و اونا تئز گوزشته گئتسک، بؤيوک سهوه يول وئرميش اولاجاغيق، خالقين نظرينده نوفوزدان دوشه جه‌ييک " . س.ج.پيشه‌وری باكي نين نوماينده لريندن سوروشدو كي، سيز كونكرئت اولاراق بيزيم طرفيميزدن قوام السلطنه يه ائديله جک هانسي گوزشتلري تكليف ائديرسينيز؟ آ.آتاكيشييئو و م.ابيراهيموو ايندي كونكرئت هانسي گوزشتلرين ائديله بيله جگيني دئمه ديلر، لاكين تؤوصيه ائتديلر كي، اگر ضرورت اولارسا، گرک ميلي حؤكومت تئهران حؤكومتينه ماكسيموم گوزشته گئتمگه حاضير اولسون. س.ج.پيشه‌وری علاوه ائتدي كي، بيزيم قواما گوزشتلردن سونرا او، ايري مبلغده روشوت و موختليف كومبيناسييالار ايله مهابادين بوتون سيلاحلي كوردلريني بيزه قارشي قوياجاق. اوندا بو وضعيتدن چيخماق بيزيم اوچون چتين اولاجاق. سيزين و تئهران حؤكومتي نين كونكرئت تكليفلريندن آسيلي اولماياراق آذربايجانين اراضيسينده اؤز سيلاحلي قوووه لري، فدايلري، نظمييه سي، اؤز سرحدلري، اؤز سيلاحلي قوووه لري ايله قورونان، برقرار ائديلن داخيلي قايدالاري اولماسيني من ايندي تاكيد ائديرم و دانيشيقلار واختي دا تاكيد ائده جگم، منيم همكارلاريم دا منيمله راضيلاشيرلار.

آپرئل آيي نين 7-ده م.ج.باغيروو جولفادا س.ج.پيشه‌وری ايله گؤروشدو. عئيني زاماندا، ايران توده پارتيياسي نين تشكيلات شؤعبه سي نين موديري، كئچميش ايران مجليسي نين عوضوو ع.كامبخش ده جولفايا چاغيريلميشدي. لاكين او، ايلک دانيشيقلاردا ايشتيراک ائتميردي. جولفا گؤروشونده پيشه‌وری بيلديردي كي، او، يارانميش وضعيتي باشا دوشور و دموكرات پارتيياسي، ميلی حؤكومت جهد ائده جک كي، سووئتلره قارشي يئني تخريبات يارانماسينا بهانه وئرمه سينلر. بئله اولدوقدا باغيروو سوروشدو كي، اوندا بس نه اوچون توده پارتيياسي مک-نين عوضوو كامبخشي تئهراندان دعوت ائتميسن؟ پيشه‌وری جاواب وئردي كي، او و اونون سيلاحداشلاري اميندير لر كي، قوام و اونون كومپانيياسي سووئت قوشونلاري شيمالي ايراندان چيخان كيمي نينكي آذربايجاندا، ائلجه ده ايرانين ديگر آيالتلريده بؤيوک تخريبات و كوتلوي قيرغين حاضيرلايير. بيزيم بو فيكريميزي توده پارتيياسي نين رهبرلري و پارتييانين آيالت تشكيلاتي دا بؤلوشور. اونا گؤره ده، نه قدر كي ايمكان وار، فيكير موباديله سي مقصديله ايرانين موترقي قوووه لري ايله علاقه يه گيرمک لازيمدير. آذربايجان مساله‌سي موزاكيره ائديلندن سونرا ع.كامبخش دانيشيقلارا دعوت ائديلدي. او تصديق ائتدي كي، سووئت قوشونلاري چيخاندان سونرا تئهران ايرتيجاعسي بيلاواسيطه اينگيليسلرين و آمئريكاليلارين رهبرليگي ايله بؤيوک تخريبات و قيرغينا حاضيرلاشير. كامبخش قئيد ائتدي كي، سئييد ضييانين حبسي، اولا بيلسين كي، تانينميش ايرتيجاعچيلاردان داها كيملرينسه حبسي دموكراتيک قوووه لره قورولموش تله دير.

م.ج.باغيروو پيشه‌وری و كامبخشي خبردار ائتدي كي، اونلار اؤزلري تخريبات اوچون هئچ بير بهانه وئرمه سينلر، هئچ بير عوصيانا و ميلی حؤكومتين قوووه لري نين حركتينه يول وئرمه سينلر .

*باخين: جميل حسنلی: گونئی آذربايجاندا سووئت، آمئريكا، اينگيلتره قارشيدورماسی 1941 -1946

آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین رهبرلیگی‌نین سوویئتلره سون موراجیعتی

مکتوبون متنی

سیز اؤزونوز چوخ گؤزل بیلیرسیز کي، بیزیم نوماینده‌لریمیز تئهراندان موراجیعت ائتدیکدن سونرا، تئهرانین ساغ و ایرتیجاعی مطبوعاتي چوخ جیدي و حرارتلی لحن ایله بیزیم آزادلیغیمیزی پوزماق و دموکراتیک نهضتیمیزین آثارینی تاماميله اورتادان آپارماق اوچون آذربایجانا قوشون یئریتمگی تبلیغ ائدیردیلر. قوام اولسلطنه ایسه اول اینتیخابات اوچون قووایي-تامینه گؤندرمک باهانه‌سي ایله، نهایت، آچیقدان-آچیغا آذربایجان نهضتيني لغو ائدیب، اونون باشچیلاريني محو ائتمک شوعاریله اوزریمیزه حمله ائده‌جگيني رسمي صورتده اؤزونون تئلئقرافلاریندا و بیانییه‌لرینده دونیایا بیلدیرمیشدي. نهایت، ایش سؤز و یازي ایله قورتارماییب همین آیین اون اوچونده گونورتادان قاباق ساعات یئددیده اونون گؤندردیگي موسلح قووه‌لر رجبن منطقه‌سینه بیزیم فدایی پوستلاریمیزي 12 ساعات تامام توفنگ، موسلسل، توپ و تانک واسیطه‌سي ایله (آتشه توتاراق) یول آچیب تورپاغیمیزا سوخولماغا چالیشمیشدیر. بوندان علاوه مووافیقتنامه‌میزین خیلافینا اولاراق، زنجانا موسلح قووه گؤندریلمیش و رسمي صورتده اونون موعاوینی موظفر فیروزون بیزه یازدیغي نامه‌یه باخمایاراق مشهور فئودال ذولفقاريني و سایرلريني زنجاندان اوزاقلاشدیرمامیش، حتّي اونو سرهنگ درجه‌سي وئردیکدن سونرا موسلح ائدیب اوزریمیزه گؤندرمیشدیر. بونلار ایثبات ائدیر کي، قوام بیزیم ایله باغلادیغي سازیشيني، اؤزونون آذربایجان والیسي دوکتور جاویده یازدیغي نامه‌لرینین مورکبي قورومادیغي بیر حالدا حیاسیزجا(سینا) اونو پوزماغا باشلاماقلا اؤزونون سوي- قصدیني آشکارا چیخارمیشدیر. گؤرونور، او، اؤزونو بیزیم سازیش اوچون واسیطه قرار وئردیگي سوویئت نوماینده‌لرینه ائتدیگي رسمي وعده‌یه، یعني آذربایجان مساله‌سینین صولح یولو ایله حل ائدیلمه‌سینه عمل ائتمک فیکرینده دئییل. بئله اولدوغو حالدا آذربایجان خالقي اوچون واحید بیر یول قالیر: او دا اؤز سیلاحی‌نین گوجو، اؤز جاوانلارینین قهرمانلیغي ایله آزادلیغيني مودافیعه ائتمکدن عیبارتدیر. خالقیمیز چوخ (گؤزل) بیر صورتده آنلامیشدیر کي، اونون آزادلیغی‌نین ضامیني سازیشلر، کاغیذلار، مووافیقتنامه‌لر و تئلئقرافلار دئییل، بلکه اونون قولونون گوجو و سونگوسونون قودرتي اولا بیلر. بیزیم خالقیمیز قوامین دوکتورا (دوکتور جاوید) یازدیغي سازیش مکتوبونون آردینجا گؤندریلن قوشون و سیلاحلي قووه‌لري ائله‌یه بیلمز گؤرمه‌سین. قوام بو ایشي هر دقیقه گؤره بیلر و هئچ بیر کاغیذ، مووافیقتنامه اونون خاینانه حرکاتی‌نین قاباغیني آلا بیلمز. بیز سککیز آي تامامدیر کي، خالقیمیزین احساساتي و فیرقه عوضولریمیزین آرزولاري، فیرقه آکتیوینین مئیلی‌نین خیلافینا اولاراق، ایش خاطیره‌سي و ایختیلافین صولح و سازیش یولو ایله حل ائدیلمه‌سي و بؤیوک دوستوموز شورالار ایتیفاقینا دونیا سیاستيني گؤزله‌مک، همچنین شورا دؤولتی‌نین اورتامیزدا واسیطه اولماسيني نظره آلیب قوامین ایرتیجاعی سیماسيني دموکراتیک و موترقی گؤسترمگه چالیشمیشیق، حتّي بعضن اؤز فیکیر و عقیده‌میزین خیلافینا اولاراق، اونو تعریف و تمجید دخي ائتمیشیک کي، ایش بیزیم طرفیمیزدن پوزولماسین. حتّي فداییلریمیزین

قزوین، رشت و تئهراني گؤتورمک ایمکاني اولدوغو حالدا اؤز نوفوذ و حؤرمتیمیزي صرف ائدیب اونلارین قاباقلارینی ساخلامیشیق کي، اونون الینه باهانا دوشمه‌سین.

بیزیم بؤیوک گوذشتلریمیزي بوتون دونیا بیلدیگي کیمي سیز داها گؤزل بیلیرسیز: بیز بو سازیش یولوندا میلی حؤکومتیمیزي لغو ائتدیک، میلی مجلیسیمیزي ایالت انجومنینه دؤندردیک، فدایی دسته‌لریني نیگهبان تشکیلاتینا تبدیل ائتدیک، میلی قوشونوموزون ایختییاریني و فرمانده‌لیگیني اونلارین الینه تاپشیرماغا حاضیرلاندیق، بوتون عاییداتیمیزي اونلارین خزینه‌سینه، یعني میلی بانکا وئرمگه باشلادیق.3 بونلارین هامیسي اوندان اؤترو ایدي کي، اونلارین اللرینه دستاویز وئرمه‌میش اولاق. قوام ایسه بیزیم گوذشتلریمیزي گؤردوکده هر گون طلباتیني آرتیریب آخیردا ایش او یئره گتیریب چیخاردیب کي، ایسته‌ییر ناگهاني بیر حمله‌ده آزادلیغیمیزا بیردفعه‌لیک خاتیمه وئرسین. او، نئفت مساله‌سیني قاباغا چکمیشدي کي، قیزیل اوردونون ایراندان چیخماسیني تامین ائتسین و آذربایجان میلی نهضتیني اورتادان آپارسین.

بو آیدین بیر مساله‌دیر کي، او، بو ایشلري ایرانین ثروتینه گؤز تیکن اینگیلیس و آمئریکا دؤولتلرینین گؤستریشي ایله ایجرا ائتمکده‌دیر. او فیکیر ائدیر کي، همیشه حوققابازلیق و یالانچیلیق ایله ائتدیگیني ائله‌یه بیلر. آذربایجانلیلاري آلدادیغي کیمي سوئت دؤولتیني ده ایغفال ائدیب نئفت مساله‌سینی ده جوربجور حوققالار ایله باشدان سالا بیلر. بیز آذربایجانلیلار چوخ یاخشي آنلامیشیق کي، اینگیلیسلر و آمئریکالیلار هر قییمته اولور-اولسون، نئفت مساله‌سینی اؤز منفعتلرینه حل ائتمگه چالیشیرلار. قوام ایسه اونلارین نؤکریدیر. اولن، نئجه کي، گؤرورسوز، مجلیسه بیر نفر ده اولسون آزادیخاهلاردان یول وئرمک ایسته‌میر، بو ایسه موستقیمن شورالار علئیهینه اولان بیر تدبیردیر. مورتجعلردن توپلانان بیر مجلیس قطعیین نئفتین شورالارا وئریلمه‌سینه راضي اولمایاجاقدیر. قوام ایسه مجلیسي باهانا ائدیب اؤزونون وئردیگي سؤزدن قاچاجاق و یاخود ایستعفا وئرمکله یاخاسیني قورتاراجاقدیر. سوئت حؤکومتي ایسه قوامین وئردیگي وعده‌دن قانوني بیر سند و رسمي بیر مدرک کیمي ایستیفاده ائده بیلمه‌یه‌جکدیر. ایران تاریخینده بو کیمي حادیثه‌لر چوخ اولموشدور. بیرینجي دونیا موحاریبه‌سیندن سونرا قوام اولسطنه‌نین قارداشي ووثوق اولدؤوله اینگیلیسلر ایله بیر موعاهیده باغلامیشدي. بو موعاهیدني شاه و مجلیس رد ائتدي، اینگیلیسلر ایسه حتّي دؤولتین وزیرلرینه مثلن، موظفر فیروزون آتاسي نوصرت اولدؤوله‌یه و غئیریلرینه رسمي صورتده وئردیگي پولو دا گئري آلا بیلمه‌دي. دئمک، نئفت ایمتییازي مساله‌سي اولدوقجا نیسبیه بیر مساله‌دیر کي، سوئت دؤولتی‌نین مجلیسده و جامیعه‌ده طرفدارلاري اولماسا، اونو الده ائده بیلمه‌یه‌جکدیر. قوام اولسلطنه‌نین[حوسني-نییتي] ایسه مؤحکم بیر قارانتي اولا بیلمز، چونکي او، آذربایجان مساله‌سینده حوسني-نییتین نه اولدوغونو آچیق بیر شکیلده گؤسترمکده‌دیر.

نئفت مساله‌سي او واخت سوئتلر نفعینه حل اولا بیلر کي، اونون آرخاسیندا ایجتیماعي قووه‌لر اولسون، ایرانین آیري یئرلرینده ایسه بو قووه‌لر فؤوق العاده بیر صورتده بیغیلیب، ازیلیب و اورتادان گئتمکده‌دیر، ولي تامامیله اورتادان گئتمه‌میشدیر. آذربایجاندا ایسه بیزیم قووه‌میز اهمیتلي بیر قووه حساب اولونا بیلر. ایندي بیزیم تئهران حؤکومتینه بؤیوک فیشار گتیرمک ایمکانیمیز واردیر و بیزیم بو ایمکانیمیز ایرانین آیري یئرلرینده اولان آزادیخاه و دموکراتیک قووه‌لري ده تقویت ائده بیلر. موتاسیفانه، ایش بئله گئدرسه، بیزیم گوجوموز ده چوخ تئز بیر زاماندا الدن چیخا بیلر. او واخت قوام و سایر مورتجعلر هر نه ایسته‌سه‌لر، مانعه‌سیز ائده بیلرلر. عومومییتله، اعتیراف ائتمک گرک کي، سییاستي قوام و باشقا بیر دؤولت آدامی‌نین حوسني-نیتینه باغلاماق قورو بیر ایشدیر. سوئت سییاستی‌نین جیدي طرفداري خالقین موترقی و آزادیخاه طبقه‌سیدیر کي، اونو گرک تقوییت ائدیب الده ساخلاماق و اوندان اؤترو آذربایجانین قودرتیني حیفظ ائتمک، اونو قوروماق لازیمدیر. بونو دا نظرده توتماق

لازيمدير كي، ايراندا سيياست ايله اولان خاريجي اؤلكه‌لر هئچ واخت اؤز نوفوذ و قووه‌لريني الدن وئرمه‌ميشلر، خوصوصن اينگيليسلر كي، نوفوذلاريني هميشه گوجلو ساخلاماقلا اونلارين اعتيماديني قازانيب ايسته‌ديكلري واخت ايستيفاده ائده بيلميشلر. مثلا، قاشقايى حاديثه سيني گؤتورک. سيز گؤزل بيليرسيز كي، اورادا دؤولت عليهينه نئچه دفعه بؤيوک موسلح عوصيان اولموشدور، بونونلا بئله بو گونه‌دک اينگيليسلر ايمكان وئرمه‌ييبلر دؤولت اونلاردان بير قبضه اسلحه آلا بيلسين؛ اورا، يا بختيياري و يا جنوبون باشقا طايفالارينين يئري اينگيليسلرين مؤحكم قالالاري حاليندا قالماقداديرر.اونلار ايسه بو قووه‌لري گوندن-گونه آرتيريرلار.

سيزه چوخ ياخشي معلومدور كي، خالقي هر واخت آياغا قالديرماق اولماز و [حركات] هر گون يارادیلماز، هر زامان بؤيوک خالق حركتي اوچون زمينه اولماز. چوخ عيلتلر و بؤيوک فداكارليقلار نتيجه‌سينده ايراندا نظريميزي جلب ائدن ايجتيماعي قووه‌لر و آذربايجاندا بؤيوک بير نهضت ووجودا گلميشدير. بو نهضت موستقيمن سووئت دؤولتی‌نین ايراندا اولان [كؤمكچيسي] و سووئت سياستی‌نين پوشتيبيانيدير. بو قودرت سووئت سياستي اوچون كسكين بير سيلاحدير كي، اونون واسيطه‌سيله ايران خالقلاري كيمي شورالار ايتيفاقي دا بؤيوک ايشلر گؤره بيلر. بو قودرتي عمومي ايش اوغروندا هر بير فداكارليغا حاضير اولان بير قودرتدير؛ اونو الدن وئرسک، بو تئزليک ايله يئني بير قودرت ووجودا گله بيلمز.

بيز بيلميريک، نئجه اولور كي، يونانيستاندا، ايندونئزييادا و غئيري يئرلرده مظلوم خالقلار اؤز آزادليغي اوغروندا موسلح بير صورتده موباريزه ائده بيلرلر، آما بيز گرک اؤز اليميز ايله جلادلارا تسليم اولاق. بو، تک بيزيم سؤزوموز دئييلدير، بونو خالقيميز و فيرقه‌نين گؤركملي عوضولري آچيق بير صورتده سؤيله‌مكدن[چكينميرلري]. بيزيم فيرقه‌ميز و خالقيميز بيزه دئيير كي، بو گونكو اليميزده اولان دليللر و مدركلردن سونرا آرتيق سؤزه و يا كاغيذا اعتيماد ائديب قواموالسلطنه و باشقالارينا ايناننا بيلمريک. قوام گئدر، يئرينه باشقاسي گلر. هرگاه موسلح قووه‌ميز واسيطه‌سيله ايرتيجاعي ازمه‌سک، هئچ واخت سيياست بيزيم نفعيميزه دؤنه بيلمز. و بيزيم اوچون الده هئچ بير قارانتي يوخدور، اؤزوموزو ده ناحاق يئره آلدادا بيلمريک. بو گونكو ايمكاني الدن بوراخماق اولماز. بئله بير ايش گؤرسک، تاريخ بيزي هميشه مذمت ائده‌جكدير. دونيادا هئچ بير ميلت اؤزو اؤز اليله اؤز قودرتيني محو ائتمه‌ميشدير، بيز ده بونو ائتمه‌مه‌لی‌ييک.

قوامين اوزريميزه گؤندرديگي قووه‌نين خاينجه‌سينه حمله‌سي خالقيميز ايچريسينده شديد بير هيجان تؤوليد ائتميشدير. خالق دسته-دسته فيرقه‌يه موراجيعت ائديب آزادليغي مودافيعه ائتمک اوچون ايجازه و سيلاح طلب ائديرلر. بو ايسه خالقيميزين روحيه‌سيني جيدي صورتده آشكارا چيخارير. بئش-اوچ نفر ماليک و يا ايرتيجاعی عونصورلرين، مثلن، امير نوصرت ايسگندري، جامال امامي، سرلشكر موقدم و ذولفقاريلرين روحيه‌سي خالق روحيه‌سينه نومونه اولا بيلمز. بونلارين آغاليقلاري، تورپاقلاري اللريندن گئتديگي اوچون روحيه‌لري ده معلومدور كي، نه جور اولا بيلر. آما آزادليق، تورپاق آلان كند و شهر جاماعاتي آلديغيني ساخلاماق يولوندا هر بير شئييني فدا ائتمگه حاضيرديرر. هرگاه بيز بو گون اونلارين آزادليغی‌نين اورتادان گئتمه‌سينه ايمكان وئرسک، اونلاري بير ده آياغا قالديرماق مومكون اولا بيلمز، آرتيق اونلار كيمسه‌يه اعتيماد ائتمزلر. خالق نه تک بيزدن، بلكه عمومي آزادليق شوعاري ايله مئيدانا چيخان عمومي-قووه‌لردن نا اوميد و مأيوس اولا بيلر. بيزيم قووه و قودرتيميز ايسه خالقين بيزه اولان اعتيماد و ايناميينا باغليدير.

آذربايجان خالقي و اونا رهبرليک ائدن دموكرات فيرقه‌سي و اونون باشچيلارينين سووئت دؤولتيندن ايكي اينتيظاري واردير:

اولن، سرحدلریمیز آچیق ایکن، میلی قودرتیمیز مؤوجود ایکن بیزه جوزیی میقدار اسلحه وئریلسین، چون ایش بئله گئدرسه، بو ایمکان اولمایاجاقدیر. بیز چوخ آسانلیق ایله مخفي صورتده ائله‌یه بیلریک وئریلن اسلحه‌ني میلی قووه‌لریمیزه یئتیرک، موخالیف قووه‌لر اوندان موطلع اولماسین. داعوا باشلانیرسا، شیدتلندیکدن سونرا بو ایش چوخ چتین اولا بیلر. بیز ائله چوخ سیلاح ایسته‌میریک؛ موختصر بیر میقدار اولسون کي، فداییلر سیلاحسیز دوشمن قاباغینا گئتمگه مجبور اولماسینلار.

ایکینجي، ایندي کي، قوام موحاریبه ني باشلاییب و بیزیم قارداشلاریمیزین قانیني تؤکمکده‌دیر، ایجازه وئریلسین بیز ده هر طرفدن اونو مضیقه‌ده ساخلاماقلا، ایراندا اولان آزادیخاه قووه‌لرین آیاغا قالخمالارینا ایمکان وئرک، بو واسیطه ایله بوتون ایراندا بؤیوک بیر نهضت باشلاییب ایرتیجاعی حؤکومتي سرنیگون ائدک، یئرینده دموکراتیک بیر حؤکومت ووجودا گتیرک. اگر بو صلاح[دیرسا]، ایجازه وئریلسین تئهران ایله تاماميله قطع رابیطه ائدیب اؤز میلی حؤکومتیمیزي ووجودا گتیرک (خالق ایسه بو آخیرینجي تدبیره داها آرتیق راغیبدیر). سووئت سییاستي بو ایکي تدبیردن هر [هانسي بیریني] اینتیخاب ائدرسه، بیز شرافتله اونو انجام وئریب مووفق اولا بیلریک.

دئمک لازیمدیر کي، چوخ یاخشي اولدو کي، قوام بیزیم سیلاحلي قووه‌لریمیزین فرماندهلیگیني آلمامیشدان، اول اؤز حقیقي سیماسیني گؤستردي.اگر سونرا بو ایشي ائتسه ایدي، بیزي تاماميله محو ائده بیلردي. اونون بو گون بیزه حمله ائتمه‌سیني آذربایجان خالقي اؤزونه خوشبختلیک حساب ائدیر. ایشي ائله بیر واخت ائده بیلردي کي، بیزیم مودافیعه‌یه ایمکانیمیز اولماسین، ایندي ایسه بیزیم مودافیعه‌یه ایمکانیمیزواردیر. بو ایمکاندان دوزگون ایستیفاده اولونورسا، بیز ایسته‌دیکلریمیزي الده ائده بیلریک. اگر بیر قدر تاخیر اولورسا، یا ایشه تردید ایله باخارساق، بو ایمکان اورتادان گئدر نئجه کي، یوخاریدا دئدیک، خالق قورخار، مأیوس اولار، ایرتیجاع آزادلیق قووه‌لریني ازیب [یوخ] ائدر. بو ایسه سووئت دؤولتی‌نین ایراندا ایللر بویو فعالیت و زحمت نتیجه‌سینده قازاندیغي بؤیوک نوفوذ و بؤیوک قودرتین اورتادان گئتمه‌سي دئمکدیر. بونون نتیجه‌سینده ایران تامام اینگیلیسلر و آمئریکالیلارین قوجاغینا دوشر و بورادا ریضا خان دؤورەسیندن شدید بیر دئسپوتیزم مئیدانا چیخار کي، ایران خالقي سووئت سییاستي [اوزره] هئچ بیر نؤوع ایله حرکت ائتمک ایمکانینا مالیک [اولماز]. بئله بیر دؤورده، بئله شراییطده ایراندا نئفت مساله‌سیندن دانیشماق بئله بیر سؤز اولوب قالار. و سووئت دؤولتي نئفتي تاماميله اودوزا بیلر. بونا ایسه هئچ بیر شوبهه یوخدور.

سووئت حؤکومتینین ایراندا نئفتي اودوزماسي ایسه ایراندا موترقی سییاستین اودوزولماسي دئمکدیر. بو ایسه یاخین شرقده دموکراتیک حرکاتا بؤیوک بیر ضربه‌دیر. چونکي آرتیق آذربایجان نهضتي یاخین و اوزاق شرقده بؤیوک موثبت تاثیر باغیشلادیغي کیمي، اونون محوي ده منفي تاثیر باغیشلایا بیلر.

یئنه ده تکرار ائدیریک: ایش دانیشیقلار و سازیشلر ایله حل اولماقدان کئچمیشدیر.

سووئت دؤولتي نه قدر صولح و سازیشه چالیشیرسا، یوز او قدر آمئریکا و اینگیلیس دؤولتلري ایران دؤولتلریني جنگه و داخیلي موحاریبه‌یه و قان تؤکمگه تحریک ائدیرلر. اونون اوچون بو داعواني ووجودا گتیرمگه ایمکانلار یارادیرلار. بو گون قوام حؤکومتیني[نین] آمئریکادان کوللي میقداردا پول آلدیغي افسانه دئییلدیر.

اینگیلیستاندان و سایر ایرتیجاعی اؤلکه‌لردن ایرانا سیلاح سئل کیمي آخیب گلمکده‌دیر. [...]دان یوکلنن اسلحه موستقیمن زنجاندا واقونلاردان آلینیب بیزیم علئیهیمیزه گؤندریلیر. بیز سوویت حؤکومتیندن بؤیوک کؤمک ایسته‌میریک. بیز دئییریک، شورالار علئیهینه آپاریلان خاینانه سییاسته باهانا وئریلمه‌سین و شورا حؤکومتي اؤزونو ظاهیرده بیزه علاقه‌مند دخي گؤسترمگه بیلر، آما نئجه ایران دؤولتي ایسته‌میر سوویت دؤولتي واسیطه اولوب ایشي صولح یولو ایله حل ائتسین، سوویت حؤکومتي بیزه ده ایمکان وئرسین، بیز ده تئهرانین علئیهینه اونون اؤز گؤتوردویو یول ایله [رفتار] ائدک.

ضرر یوخدور، مادام کي، قواما اینگیلیس و آمئریکالیلار دئییرلر آذربایجان مساله‌سی داخیلي بیر مساله‌دیر، بیز ده دئییریک بئله بیر مساله‌دیر.

قوي اونلار آذربایجانا هوجوم ائتدیکلري زامان آذربایجان فداییلري اونلارین باشیني ازسین. بیز ده دئییریک آذربایجان مساله‌سی داخیلي مساله‌دیر، بیز بو داخیلي مساله‌نی اؤزوموز حل ائدریک، کیمسه‌نین امنیت شوراسیندا و یا آیري بیر خاریجي اؤلکه‌ده شورالار ایتیفاقي علئیهینه چیغیر-باغیر سالماغا حاقي یوخدور.

یوخاریدا دئدیگیمیز کیمي، اگر شورالار ایتیفاقینین کؤمگي گیزلي اولارسا، اوندان ایران دؤولتینین تهلوکه‌سیزلیک شوراسینا موراجیعت ائتمگه ده الینده هئچ بیر دلیل اولا بیلمز. آخیردا یئنه ده تکرار ائدیریک: آرتیق سازیشلر، دانیشیقلار فایدا وئرمز.خالقیمیز، فیرقه‌میز و اونون رهبرلري فقط سیزین [اؤلکه‌نیزه] اومید باغلاییر و اوندان نیجات گؤزله‌ییر، بو ایسه آنجاق سیزین ائده‌جگیز جوزیی سیلاح کؤمگینه باغلیدیر.

ایندي اون مینلرله کندلي فقط سیلاح طلب ائدیر و بو کؤمگي بیر آن وئرمکله ایران خالقینین آزادلیغي و سوویت سییاستي تهلوکه‌دن خیلاص اولا بیلر وایلا خطر چوخ یاخین و چوخ بؤیوکدور. یئنه قئید ائدیریک، مومکوندور قوام قیسا بیر مودت هوجومو دایاندیرسین. بونا ایناناماق اولماز، بو ساده بیر مانئور اولوب قالار. اونون آذربایجان نهضتیني محو ائتمگه جیددن حاضیرلاندیغینا بیزیم ذره‌جه شوبهه‌میز قالمامیشدیر. بیزیم اوچون باشقا بیر یول یوخدور. غئیري-موعین وضعییتین خطري هوجومدان داها آرتیقدیر.بو وضعیت بیزي تدریج ایله یوروب سالماقلا محو ائده‌جکدیر.

سیزین موختصر کؤمگینیزین یئتیشمه‌سیني صبرسیزلیک ایله گؤزله‌ییریک.

صمیمي احتیرام ایله:

پیشه‌وري، شبستري، پادگان، دوکتور جاوید، قولام دانشیان

17 آذر 1325.

www.achiq.info

سوودئت دؤولتي‌نين باشچيسي ا..ايستالين‌نين آذربايجان دموکرات فيرقه سي‌نين ليدئري سئييد جعفر پيشه وری‌يه شخصي مکتوبو

پيشه‌وري يولداشا

منه ائله گلير کي، سيز ايران داخيلينده، هم ده بئينلخالق نؤقطه‌يي-نظردن يارانميش وضعيتي دوزگون قييمتلنديرميرسينيز.

بيرينجيسي، سيز حاضيردا آذربايجانين بوتون اينقيلابي طلبلرينه نايل اولماق ايسته‌ييرسينيز. لاکين ايندي‌کي شراييط بئله بير پروقرامين حياتا کئچيريلمه‌سي ايمکانيني ايستيثنا ائدير. لئنين پراکتيکي طلبلر کيمي، قئيد ائديرم، پراکتيکي طلبلر کيمي اساس اينقيلابي طلبلري يالنيز خاريجي دوشمنله اوغورسوز موحاريبه‌نين درينلشديريلديگي اؤلکه داخيلينده گوجلو اينقيلابي بؤحرانين اولدوغو بير شراييطده ايرلي سورموشدو. 1905-جي ايلده ياپونييا ايله اوغورسوز موحاريبه زاماني بئله اولموشدو. 1917-جي ايلده آلمانييا ايله اوغورسوز موحاريبه زاماني بئله اولموشدو. سيز ايندي‌کي حالدا لئنيني تقليد ائتمک ايسته ييرسينيز. بو چوخ ياخشي و تعريفه لاييقدير. آنجاق ايراندا وضعيت حاضيردا تاماميله باشقادير. ايراندا حاضيردا درين اينقيلابي بؤحران يوخدور. ايراندا فهله لر آزسايليدير، اونلار پيس تشکيل اولونموشلار. ايران کندليلري هله‌ليک جيدي فعاللیق گؤسترميرلر. ايران حاضيردا خاريجي دوشمنله موحاريبه آپارمير. بئله بير موحاريبه ده مغلوبيت ايسه ايرانين ايرتيجاعچي دايره‌لريني ضعيفله ده بيلردي. دئملي، ايراندا بئله بير شراييط يوخدور کي، لئنينين 1905-1917-جي ايللرده کي تاکتيکاسيني يوروتمگه ايمکان وئرسين.

ايکينجيسي، البته، سيز سوودئت قوشونلارينين ايراندا قالماقدا داوام ائده جگي تقديرده آذربايجان خالقي‌نين اينقيلابي طلبلري اوغروندا موباريزه ايشينده اوغور قازانماغا اوميد اولا بيلرديينيز. لاکين بيز اونلاري داها ايراندا ساخلايا بيلميريک، باشليجا اولاراق اونا گؤره کي، سوودئت قوشونلارينين ايراندا اولماسي آوروپا و آسييادا بيزيم خيلاصکارليق سيياستيميزين اساسلاريني سارسيدير. اينگيليسلر و آمئريکاليلار بيزه دئييرلر کي، اگر سوودئت قوشونلاري ايراندا قالا بيليرسه، اوندا نه‌يه گؤره اينگيليس قوشونلاري ميصير، سورييا، ايندونئزييا و يونانيستاندا، همچنين آمئريکا قوشونلاري چين، ايسلانديا و دانيمارکادا قالماسين. بونا گؤره ده بيز ايران و چين‌دن قوشونلاري چيخارماق قرارينا گلميشيک کي، اينگيليسلرين و آمئريکاليلارين اليندن بو سيلاحی قوپاريب آلاق، موستملکه‌لرده آزادليق حرکاتيني گئنيشلنديرمک و بونونلا دا اؤز خيلاصکارليق سيياستيميزي داها اساسلي و فايدالي ائدک. سيز بير اينقيلابچي کيمي، البته، باشا دوشورسونوز کي، بيز باشقا جور حرکت ائده بيلمريک.

اوچونجوسو، دئييلنلري نظره آلاراق، ايرانداکي وضعيتله باغلي آشاغيداکي نتيجه لره گلمک اولار: ايراندا اينقيلابي بؤحران يوخدور، ايراندا خاريجي دوشمنلرله موحاريبه وضعيتي يوخدور، دئملي، ايرتيجاعني ضعيفله‌ده و بؤحراني کسکينلشديره بيلن موحاريبه ده اوغورسوزلوق دا يوخدور. نه قدر کي، سوودئت قوشونلاري ايراندا يئرلشيب، سيز آذربايجاندا موباريزه‌ني گئنيشلنديرمک و داها ايرلي گئدن طلبلرله گئنيش دموکراتيک حرکاتي تشکيل ائتمک ايمکانينا ماليک‌سينيز. آنجاق بيزيم قوشونلار گئتملي‌ديرلر و ايراندان چيخيب گئتديلر. بيز آرتيق ايراندا نه‌يه ماليک‌ايک؟ بيز ايراندا قوام حؤکومتي‌نين ايرانين داها ايرتيجاعچي عونصورلريني تمثيل ائدن آنقلوفيل دايره لرله موناقيشه‌سينه ماليک‌ايک. کئچميشده قوامين نئجه بير ايرتيجاعچي اولماسينا باخماياراق، او ايندي اؤزونو مودافيه منافعينه و اؤز حؤکومتي‌نين مودافيعه‌سي نامينه بعضي دموکراتيک ايصلاحاتلارا گئتمگه و

ایرانین دموکراتیک ائلئمئنتلري آراسیندا دایاق آختارماغا مجبوردور. بئله بیر شراییطده بیزیم تاکتیکامیز نئجه اولمالیدیر؟ من فیکیرلشیرم کي، قوامدان گوذشتلر قوپارماق اوچون بو موناقیشه‌دن ایستیفاده ائتملي‌ییک، آنقلوفیللري تجرید ائتمک و بونونلا دا ایرانین داها دا دموکراتیک‌لشمه سي اوچون موعین بازیس یاراتمالي‌ییق. بیزیم سیزه بوتون مصلحتلریمیز محض بئله بیر وضعیتدن ایرلي گلیر. البته، باشقا تاکتیکا دا قبول ائتمک اولار: هر شئیه توپورمک، قواملا علاقه لري کسمک و بونونلا دا آنقلوفیل ایرتیجاعچیلارین غلبه‌سیني تامین ائتمک اولار. آما بو، تاکتیکا دئییل، آخماقلیق اولاردي. بو ماهییتجه آذربایجان خالقي‌نین ایشینه و ایران دموکراتییاسینا خیانت اولاردي.

دؤردونجوسو، بیزه معلوم اولدوغونا گؤره، سیز دئمیشسینیز کي، بیز اولجه سیزي گؤیلره قالدیرمیش، سونرا ایسه اوچوروما یووارلامیشیق و سیزي روسواي ائتمیشیک. اگر بو دوغرودورسا، اوندا بو بیزده تعجوب دوغورور. اصلینده ایسه نه باش وئرمیشدیر؟ بیز بورادا هر بیر اینقیلابچي‌یا معلوم اولان عادي اینقیلابي فند تطبیق ائتمیشیک. ایرانداکي شراییط کیمي بئله بیر وضعیتده اؤزوموز اوچون حرکاتین معلوم مینیموم طلبیني الده ائتمگي تامین ائتمکدن اؤترو حرکاتي ایرلي قاچیرماق، مینیموم طلبلردن ایرلي گئتمک و حؤکومت اوچون تهلوکه یاراتماق، حؤکومت طرفیندن انديله‌جک گوذشتلر اوچون ایمکان یاراتماق لازیمدیر. داها ایرلي قاچمادان، سیز ایرانین ایندیکي وضعیتینده حاضیردا قوام حؤکومتي‌نین گئتمگه وادار اولدوغو طلبلره نایل اولماق ایمکانینا مالیک اولا بیلمزدینیز. اینقیلابي حرکاتلارین قانونو بئله دیر. سیزین اوچون هر هانسي بیر روسوایچیلیقدان سؤز اولا بیلمز. چوخ غریبه دیر کي، اگر سیز فیکیرلشیرسینیز کي، بیز سیزین روسوایچیلیغینیزا یول وئره بیلدیک. عکسینه، اگر سیز اؤزونوزو عاغیللي آپارسانیز و بیزیم معنوي کؤمگیمیز سایه‌سینده اساسن آذربایجانین ایندیکي فاکتیکي وضعیتي نین لئقاللاشدیریدیغي طلبلره نایل اولسانیز، او واخت سیزه اورتا شرقده موترقي دموکراتیک حرکاتین پیونئري کیمي آذربایجانلیلار دا، ایران دا خئییر-دوعا وئرر.

ا.ایستالین. 8 ماي 1946-جي ایل.